

Düşünce ve İmaj

Doç. Dr. Akif Tan

1961'de Ankara'da doğdu. 1978 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ni, 1985 yılında Gülhane Askeri Tıp Fakültesi'ni bitirdi ve Tbp. Tğm. olarak Silahlı Kuvvetler'de göreve başladı. 1990'da GATA Genel Cerrahi AB Dalı'nda uzmanlık eğitimi aldı. 1994 yılında genel cerrahi uzmanı olarak, Şirnak Askeri Hastanesi'nin Baştabipliği'ne atandı. 1996 yılında GATA Genel Cerrahi AB Dalı'nda yrd. doç. olarak göreve başladı. 2000 yılında İstanbul Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'ne atandı. 2002 yılında doçent oldu ve 2004 yılında Kıdemli Albay olarak emekliye ayrıldı. Halen Özel Medipol Hastanesi'nde çalışan Tan, evli ve 2 çocuk sahibidir.

Düşünmenin, insana ait bir kabiliyet olduğunu biliyoruz. Aklın bağımsız ve kendine özgü bir eylemi... Gerçekten de insan düşünebilen tek varlıksa bu, insanoğlunu diğer tüm canlılardan ayırmaz ama daha farklı olduğunu gösterir. Düşünme insanın daha üst idrak hallerinin ilk basamağı olduğu halde subjektif varoluşunda ilk basamağıdır. Hatta Descartes'in dediği gibi; "düşünüyorum o halde varım" yani şüphelenmeyle başlayan sorgulayıcı düşünce, varlığın güvencili kanıtı ile son bulur.

Yani insan düşüncesi, diğer tüm canlı varlıklarda kendini gösteren zihinsel faaliyetlerin, belirgin bir farklılık gösteren türüdür. Davranışı, hareketin anlamlı biçimi olarak kabul edersek, tüm canlılarda davranışı oluşturan nedenin niteliğini de düşünce belirler. Düşünmek, 'düş' kökenli bir kelimedir. Düşünmek

nasıl bir davranış olursa olsun, 'düş' kavramının içeriğiyle örtüşür. 'Düş' insanoğlunun geleceği algılama becerisi ile var olanı ya da gerçek dünyayı olduğundan farklı kurgulama yeteneğidir. Fakat öncelikle geleceği algılamadır. Sonrası yaşamı, belki de gerçekleşmeyeceğini bile bile iç dünyasından ilham alarak tahmin etme sanatıdır. Hayvanlarda gelecek kavramının bulunmaması, koskoca bir şimdi içinde yaşamaları, olduğundan farklı bir dünya kurgulamaları onları düşlerin bulunmadığı bir dünyada yaşamak zorunda kılar. Düşünce, insanoğlunun geleceği algılamasıyla birlikte bugün anladığımız anlamda belirginleşir. Geleceği kavramak, belki de zorunlu olarak geleceği tahmin etmeyi, bu tahminlerin kalıntıları, yani gerçekleşmemiş gelecekler de, farklı şimdiler kurgulama becerisine yol açabilir. Düşünmenin, diğer tür dünyayı algılama yöntemlerinden ayırıcı özelliği, şimdi olanla yetinmeyip gelecek olan gerçek ya da gerçeküstü olanı

kurgulayabilme becerisini içinde taşıyabilmesidir.

Düşünce dediğimiz bu etkinlikten gelecek kavramını çeker alır; algımızı olmuş, olan ve olacak değil de yalnızca değiştirilemez şimdiyle sınırlarsak, belki o zaman bir hayvan gibi düşünebiliriz. Buna da düşünce denirse tabii... Hegel'in dediği gibi belki de hayvanlar ilk idealistlerdi. Çünkü onlar gerçeği aramaz ve saygı göstermez. Çevresini kemirip yiyerek, kendiliğinden nesnelere kendisi için nesne durumuna sokar. Yine Hegel'e göre hayvan yıkıcı bir idealisttir, oysa insan yıkmakla kalmaz yapar, kurar. Çünkü insanın varoluş nedeni çalışmak, üretmek, değişime uğratmaktır. Çalışıp, üretmekse doğal olanı insalsal olanla değişmek, insalsal olana dönüştürmektir.

Elbette düşünce üzerine daha birçok şey söylenebilir fakat meselenin aslı şu ki, düşünme insanı insan yapan bütün bu özelliklerine rağmen aslında insanın

en kolay feda ettiği, bilerek ya da bil-meyerek vazgeçebildiği bir şeydir de!. Aktif düşünsel sürecinin yerini alan, da-ha kolay ve daha az emek sarf ettiren bir süreç olduğu için de zamanla onun yerine geçen imaj oluşturma ve düşün-ce yerine kullanmadan bahsediyorum. Düşünce farklı düşünceleri ve dolayısı ile aktif zihinsel bir süreç olan tartışma-yı gerektirir. Tartışma olmadığında yalnızca o görüşün temelleri değil, bizzat görüşün anlamı da unutulur. Onu aktaran sözcükler artık bir düşünce uyan-dırılmaz, ya da yalnızca ilk başta iletmeleri istenen anlamın çok küçük bir bölü-münü uyandırır. Canlı bir kavrayış ve yaşayan bir inanç yerine, ezberlenmiş birkaç söz kalır geriye, anlamdan geriye herhangi bir şey kalırsa, bu yalnızca kabuğudur; öz kaybolur. Konuşmanın yerini sloganların alması gibi, düşünce-nin yerini imajların alması da aslında çok ve dolu bir şeymiş gibi görünse de; Hegel'in daha önce bahsettiğimiz kavram – gerçek ilişkisinde gerçeklikten kopuşa neden olduğu gibi, gerçeğin detaylı olarak algılandığını zannettirir.

Elektronik medya düşüncenin basite indirgenmiş halini yansıtır. Kitaplar, edebi ve bilimsel yazılar, bir aklın bir başkası ile entellektüel ilişkiye girerek ve bilginin anlayışa dönüşmesinin tek aracı olmayı sürdürmektedir. Kitaplar okuyucunun aktif işbirliğini gerektirir. Yazının yerini resimlerin aldığı kitaplar-da, düşünce oluşturma yerini imajlar oluşturmaya başlar. Resimden bahse-dince bir kavramı daha açıklamak gerekecek; bu da "görsel düşünme" (vi-sual thinking) kavramıdır.

Yani artık sözün burasında düşünme-nin, zaman içerisinde görsel düşün-ceyle yoğun karşılaşması ve bu bir anlamda tarihsel, kültürel dönemler için-de, önce sanat objelerinin temsili imaj-ları daha sonrada fotoğraf, film ve elek-tronik medya ile yakın zamanda Flus-ser'e göre teknik imajlarla yer değiştirdiğinden bahsetmeye başladık.

William Flusser'in 'Fotoğrafın Felsefesi-ne Doğru' adlı kitabında üzerinde çok durduğu (sanatsal) temsili imaj ile (fotoğrafik) teknik imaj arasındaki farktan da kısaca bahsetmek gerekir: Fotoğraf makinesi Nicéphore Niepce tarafından, 1831'de icat edildiğinde, yani fotoğraf ilk ortaya çıktığında, temsili imajlar dediğimiz resim, heykel gibi sanat objele-ri ile, teknik dediğimiz fotoğrafik imaj arasındaki temel psikolojik fark da belirginleşmeye başlamıştır. Temsili imaj-da araya bir düşünce, bir el, bir fırça girmiş, sanatçının ruhundan bir şeyler katmıştır. Fotoğrafçılığın bir sanat olup olmadığı tartışmalarını konumuzun dışında bırakırsak, fotoğrafla teknik ima-jın başladığını kabul etmek gerekiyor.

Bu başlangıç, bizi reproduksiyon yani otomatik olması ve çoğaltılabilirlik kavramı ile tanıştırıyor. Artık teknik imajlar tüm çevreyi oluşturmaya başlamıştır. Edison'un manyetik şeridi buluşu, bu-nun kamera ve projeksiyon ile bir araya getirilmesi sinemayı doğurmuştur. Si-nemanın ortaya çıkışı kavramsal olarak çok eskilere, daha önceki sayılarda bahsettiğimiz, Eflatun'un mağarasına kadar veya Victor Hugo'nun tren yolcu-luğunu hayal ettiği hızlı yolculuğu tasvir edişine kadar eskilere dayanıyor. Ha-reket eden resimler ve bunların oluştur-duğu duyuşsal yanılsama sonunda si-nematograf cihazının (Lumiere kardeş-lerin) hayatımıza girmesine neden ol-muştur. Burada duyuşsal yanılsama dedi-k çünkü biz üç tip hareket tanıyoruz: Birincisi, mekanik hareket ki yürümek ve herkes tarafından görülmesi; ikinci-si, çok yavaş gözle takip edilemeyen ancak bilgi ile kaynaştırılınca hareket olduğu anlaşılan hareket; güneşin ha-reketi, ayınki gibi... Üçüncüsü ve konu-muzla ilgisi olan hareket ki, firdöndü hareketi olarak biliyoruz; hızlı dönen te-kerlek veya pervanenin, görme hızına göre daha hızlı olması nedeni ile ters yönde dönüyormuş gibi algılanan ha-reket. Yani sinematografik hareket aslında bir göz yanılsaması halidir. Ama resmin istenebilir hareketi, ses ve mü-züğün kaynaşmasına, bir de film montaj-lama kavramının ilave edilmesi bugün-kü sinema endüstrisini doğurmuştur. Lenin'in deyimliyle yedinci sanat böyle-ce doğmuştur.

Buna günümüzde televizyon ve şimdi elektronik interaktif kullanımlı medya daha da artan bir yoğunlukla katılmaktadı. Aslında sinematografi ile imajlar-ın, düşünce veya düşlerin (hayallerin, tahayyüllerin) yerini alması da hızla art-tı diyebiliriz. Bu hızlı ve birbirini tetikle-yen kültürel değişim, teknolojinin hızlı gelişimi insanı çeşitli yönleri ile etkiler ve değiştirirken, zihinsel olarak düşün-ce nasıl etkilenmiş veya görsel düşün-me kavramı ve etrafını kuşatan imaj bombardımanı ile nasıl bir etkileşim içinde olmuştur?

Burada şimdi bir tanımlama daha yap-malıyız. İmaj, imge olarak da söylenebilir, Fransızca kökenli bu kelimedir. Sö-zlükte şöyle tanımlanıyor: Duyu organla-rının dıştan algıladığı bir nesnenin bilin-ce yansıyan benzeri, hayal. Duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmak-sızın bilinçte beliren nesne ve olaylar. İmge (image, imaj) saf haliyle hayalgü-cünün bir ürünüdür ve tahsis edildiği öznenin özelliklerine dayanması gerek-meyebilir. İmaj oluşturma; başkalarının hayallerini biçimlendirmek niyetiyle ger-çekleştirilen akılcı bir faaliyettir, gün-ümüzde imaj oluşturma, medya ve finans desteğiyle gerçekleştirilen ve giderek büyüyen bir sektör haline gelmiştir.

Bu yazıda benim kullandığım imaj kavramı ise, bazı halleri ile bu tanıma uysa da bundan biraz daha farklı... Yani hayal ve düşlerin oluşturduğu zihni durumların dışında, günümüzün popüler yaklaşımı ile imaja, bir takım vasıtalarla üretilmiş zihinsel şekillendirme diyebiliriz. Hani şu herkesin düştüğü imaj kay-gısı gibi... Yani dışarıdan görünürlü-gün, oluşturulan havanın, verilen mesa-jın tümü gibi bir şey...

Dünyayı mitolojik imajlar ve tasarımlarla anlayan bilinç biçiminden, onu düşünceler yoluyla, ya da kavramlar yoluyla anlamayı isteyen bilinç biçimine geçiş kapısını Thales'e yükleyen Aristoteles'tir. İnsanlık tarihi içinde Aristo bunu bir gelişim olarak görür. Oysa gün-ümüzde düşünce ve kavramların yerini, görsel medya ve sinematografi ile oluşturulan imajların aldığını söyleyebiliriz. İmajların ise önyargıları doğurduğunu, (önyargıyı olumsuz haliyle ele alırsak) yani kendine ait olmayı, farklı olanı dışlayarak algıladığını bir anlamda öte-kileştirdiğini, daha ne olduğu konusunu irdelenmeden imaj karşılaştırması yaptığını söyleyebiliriz.

Aslında günümüzde pek de fazla gün-dem bulmayan ama artık, iklim değişik-likleri, global ısınma gibi insanlık için bir tehdit olan, bu kötü gidişler gibi algılan-ması gereken ve direk olarak kendimiz-le ilgili önemli bir algı kusuru var. Düşünme ve düşünebilme, akılcı üretkenlik bu anlamda körelmekte veya yerini daha az emekle elde edilen görsel düşünmeye hatta düşünmemeye sadece oluşturulmuş ve bize sunulmuş imajlar-la durumu idare etmeye kadar varabil-mektedir. Hegelci bir yaklaşım ile bu anlatılanlara bakarsak, görsel düşün-medeki artış, kavramlardan uzaklaş-mayı, bir anlamda gerçeklerden kopmayı da beraberinde getiriyor diyebiliriz. Bu haliyle kendini sorgulayan, doğ-rulama çabası içindeki kavramlaşma süreci, artık yerini tüm bunların yerine kendini yerleştirmiş olan imajın hakimiyetine yani tüm bu aktif süreçlerin yerine pasif ve sorgulamadan uzak bir sürece bırakmış oluyor. Tabii biraz önce gerçekleşmesinden bahsettiğimiz, ger-çeklikten kopma ve kendi kendine kalma yani yalnızlaşma ile birlikte... Gün-ümüzün yoğun karmaşası ve bilgi bom-bardımanı arasında, insanın imajlar ile oluşturduğu zihinsel süreçlerde, daha aktif bir tutumla subjektif düşünmeyi geliştirme çabası içinde olması gerektiğini hatırlamak önemlidir.